

MỘT SỐ TƯƠNG ĐỒNG VỀ CÁC KIỂU NHÂN VẬT TRONG *KIM NGAO TÂN THOẠI* (KIM THỜI TẬP) VÀ *TRUYỀN KÌ MẠN LỤC* (NGUYỄN DỮ)

Lưu Thị Hồng Việt
Trường Đại học Đà Lạt

TÓM TẮT

Nguyễn Dữ – tác giả “Truyền kì mạn lục” và Kim Thời Tập – tác giả “Kim Ngao tân thoại” đã xây dựng thành công các kiểu nhân vật: vua, quan lại, nho sĩ, người phụ nữ và nhân vật thần linh, ma quái. Các kiểu nhân vật có những điểm tương đồng về vẻ đẹp hình thức, tài năng văn thơ, táo bạo và chủ động trong tình yêu, có khí phách. Hai tác phẩm văn học này mang đậm yếu tố hoang đường qua các chi tiết người quan hệ và chung sống với hồn ma, tiên nữ. Các nhân vật di chuyển đến các không gian khác nhau: hạ giới, thiên giới, địa ngục rất dễ dàng.

Từ khóa: kiểu nhân vật, *Kim Ngao tân thoại*, *Truyền kì mạn lục*

*

1. Giới thiệu

Truyền kì mạn lục (chữ Hán 傳奇漫錄, nghĩa là sao chép tản mạn những truyện lạ), là tác phẩm của Nguyễn Dữ, sống vào khoảng thế kỉ 16. Tác phẩm gồm 20 truyện (viết bằng chữ Hán), theo thể loại tản văn (văn xuôi), xen lẫn biên văn (văn có đối) và thơ ca, cuối mỗi truyện có lời bình của tác giả hoặc của một người có cùng quan điểm của tác giả.

Kim Ngao tân thoại (Geumosinhwa), một tiểu thuyết chữ Hán của Hàn Quốc, tác giả là Kim Thời Tập (Kim Si-seup), sống vào khoảng thế kỉ 15. Tiểu thuyết này hiện còn lại năm phần là "Vạn Phúc tự hư bồ kí" (Đánh bạc ở chùa Vạn Phúc), "Lý sinh khuy tường truyện" (Truyện thư sinh họ Lý nhìn trộm), "Túy du Phù Bích đình kí" (Say rượu tới chơi đình Phù Bích), "Long cung phó yến lục" (Ghi chép

về việc dự tiệc ở long cung), "Nam Viêm Phù châu chí" (Câu chuyện ở châu Nam Viêm Phù). *Kim ngao tân thoại* cũng là một tác phẩm mà thông qua những câu chuyện kì lạ do các nhân vật, thường là người có ngoại hình đẹp, tài năng hơn người gặp được trong thế giới mộng tưởng, tác giả đã đưa ra quan niệm của mình.

Trong *Kim Ngao tân thoại* của Kim Thời Tập và *Truyền kì mạn lục* của Nguyễn Dữ, chúng ta thấy xuất hiện nhiều kiểu nhân vật khác nhau với những nét tính cách riêng, giữa các nhân vật có mối quan hệ, tác động lẫn nhau. Với đặc điểm dùng hình thức kì ảo làm phương thức chuyển tải nội dung, *Kim Ngao tân thoại* và *Truyền kì mạn lục* có sức hấp dẫn, lôi cuốn. Người đọc sẽ cùng các nhân vật của truyện phiêu diêu trong thế giới ảo huyền. Mặc dù có nhiều kiểu nhân vật cùng xuất hiện trong hai tác

phẩm *Kim Ngao tân thoại* và *Truyện kì mạn lục* nhưng trong phạm vi bài viết, chúng tôi chủ yếu nghiên cứu những tương đồng về một số kiểu nhân vật: nho sĩ, quan lại và phụ nữ.

2. Kiểu nhân vật nho sĩ

Nguyễn Dữ và Kim Thời Tập là hai nhà văn có nhiều điểm tương đồng: “thuở nhỏ đã thông minh, thiếu thời thì cần cù học tập, đọc rất rộng, nhớ rất nhiều, có nỗi đau đời là ngôi vua từng chịu ơn bị họ khác lật đổ, ẩn cư viết sách trong nhiều năm để gửi gắm nỗi lòng...” [8: 197]. Sống trong chế độ xã hội phong kiến không như mình mong muốn, cả Nguyễn Dữ và Kim Thời Tập đều chọn con đường ở ẩn. Vì vậy, tác phẩm *Truyện kì mạn lục* của Nguyễn Dữ có nhân vật điển hình của lớp sĩ phu với tính cách khảng khái, cương quyết không chịu ra lập công danh, không hợp tác với triều đình mục ruỗng mà dấu mình trong cuộc đời ẩn dật đó là người tiều phu trong *Chuyện đối đáp của người tiều phu ở núi Na*. Người tiều phu núi Na là hình ảnh của bản thân Nguyễn Dữ. Người tiều phu sống ở một ngọn núi cao chót vót trong cái động “dài mà hẹp, hiểm trở mà quanh hiu, bụi trần không bén tới, chân người không bước tới” [3:132]. Mặc dù Hồ Hán Thương sai người đến mời người tiều phu ra làm quan nhưng trước sau một lòng, với tính cách thẳng thắn, người tiều phu cương quyết từ chối. Người tiều phu đã chọn một cuộc sống ẩn dật, thanh bạch, nhất quyết không ham danh lợi, đặc biệt là còn lên án tố cáo triều đình trọc loạn, mục ruỗng, vua quan tham bạo, dâm dục và đề thơ tiên đoán sự sụp đổ của kẻ đương quyền.

Tác phẩm văn học có thể coi là sản phẩm của thời đại và *Kim Ngao tân thoại* cũng là sản phẩm của thời đại mà Kim Thời Tập đã trải qua. Giữa Kim Thời Tập và Nguyễn Dữ có nhiều điểm tương đồng về tính cách, tài năng và phẩm chất đạo đức. Hơn nữa, thời đại mà hai tác giả sống cũng diễn ra nhiều biến cố. Vì vậy, khi miêu tả nhân vật nho sĩ, Kim Thời Tập muốn phản ánh đời sống hiện thực và mâu thuẫn trong trật tự Nho giáo của xã hội đương thời. Đồng thời, tác giả cũng bày tỏ những nỗi buồn u uất và nguyện vọng giải hạn ở một thế giới khác bằng văn chương hoa mỹ.

Kim Thời Tập từ nhỏ đã được mệnh danh là thần đồng nhưng ở thế giới hiện thực không thể thi thố tài năng của mình nên đã thể hiện tài năng thông qua sự giao du với Long vương dưới Long cung (*Long cung phó yến lục*), với tiên nữ trên thượng giới (*Tuý du Phù Bích đình kì*) và với Diêm vương dưới địa phủ (*Nam Viêm Phù châu chí*). Trong *Nam Viêm Phù châu chí*, chàng thư sinh họ Phác là người theo nho học, tính cách ngay thẳng, không chịu khuất phục trước những người có thế lực. Khi giao thiệp với mọi người, anh luôn có thái độ chân thật và nhân hậu. Một người tài, đức như vậy nhưng lại không may mắn trong thi cử. Cuộc sống nơi trần gian nhiều điều phức tạp, không như ý, những người tài năng như chàng thư sinh không được khảng định nhưng khi đến với thế giới khác thì những con người ấy được mọi người ca ngợi, trân trọng: “Quả nhân nghe nói tiên sinh là người chính trực, có ý chí kiên cường, sống ở trên đời không chịu khuất phục trước uy vũ, thật xứng đáng được gọi là đạt nhân (người thông hiểu mọi sự vật). Thế nhưng, ở trần gian, tiên sinh

là người bất đắc chí, chẳng khác gì ngọc đẹp ở Kinh Sơn bị vứt bỏ vào chỗ hoang tàn bụi bặm, vầng trăng sáng bị chìm xuống hố sâu. Nếu như không gặp được người thợ giỏi, thì ai biết được vật chí bảo, chẳng đáng tiếc lắm sao?” [7:141]. Trong cuộc nói chuyện với Diêm Vương, Phác đã tỏ rõ thái độ căm phẫn những phần tử xu nịnh, những gian thần hại dân hại nước.

Các truyện *Long cung phó yến lục*, *Tuý du Phù Bích đình kí*, *Nam Viêm Phù châu chí* của Kim Thời Tập và *Chuyện Từ Thúc lấy vợ tiên*, *Chuyện bữa tiệc đêm ở Đà Giang* của Nguyễn Dữ miêu tả lối sống thoát li, cảnh an lạc ở thế giới thần tiên, ảo mộng tạo nên trong tác phẩm của các tác giả về loại hình tượng này không có tính chất đơn nhất mà phong phú, phức tạp, một sự phong phú phức tạp tất yếu của cuộc đời người trí thức trong sự bạo động dữ dội của xã hội Việt Nam thế kỉ XVI và xã hội Hàn Quốc thế kỉ XV.

Trong *Truyện kì mạn lục* và *Kim Ngao tân thoại*, thay vì hình ảnh người trí thức với chí hướng lập công danh, lại là những con người say mê, lao mình vào tình ái. Nguyễn Dữ đã xây dựng nhân vật Hà Nhân trong *Chuyện kì ngộ ở trại Tây* là người tán thưởng sót sáng nhu cầu ân ái của hai cô gái Đào và Liễu. Hà Nhân đắm say trước sắc đẹp, đã bị yêu ma mê hoặc. Là một người theo con đường học hành nhưng từ khi gặp hai nàng Đào, Liễu thì Hà Nhân đã quên đi việc học của bản thân, lừa dối cha mẹ để được tự do ở bên hai nàng: “Nhân tuy mượn tiếng du học, nhưng bút nghiên chỉ nắn, son phấn tình nồng”[4: 260]. Mỗi lần gặp gỡ, ba người đều thể hiện rõ tình cảm, tính cách và tài năng của mình qua thơ ca. Biết tin Hà Nhân phải về quê theo lệnh của cha mẹ,

nàng Đào, Liễu buồn da diết. Khi Hà Nhân biết hai nàng là hồn hoa, phải li biệt nhau, Hà Nhân đã không kìm nén được cảm xúc: “Ôi! Một sớm chia phôi, nghìn thu đau xót” [4:264]. Các nhân vật chính trong *Kim Ngao tân thoại* cũng có tình yêu tự do giống như tình yêu được miêu tả trong *Truyện kì mạn lục*. Các nhân vật không quan tâm đến quan chức và giàu có, mà chỉ muốn phát huy kiến thức và tài văn cao cả của mình giữa quá khứ và hiện thực, địa ngục và long cung, thế gian và thượng đế. Họ thảo luận về quan niệm vũ trụ và tôn giáo, thể hiện tình yêu tự do một cách thoải mái, đó là chàng thư sinh họ Lương trong truyện *Vạn Phúc tự hư bỏ kí*, chàng thư sinh họ Lí trong truyện *Lí sinh khuy tường truyện*. Các nhân vật đã vượt qua mọi khó khăn, thử thách của cuộc sống để có một tình yêu đẹp, ranh giới âm – dương cũng không thể nào chia cắt được khát vọng, tình yêu mãnh liệt của họ.

Như vậy, nét chung của những truyện viết về người trí thức phong kiến trong *Truyện kì mạn lục* và *Kim Ngao tân thoại* là khẳng định tính cách cương trực, khẳng khái của những nho sĩ. Người trí thức, nho sĩ trong thời kì đau thương của hai dân tộc, không chỉ gìn giữ những phẩm chất cao đẹp cho riêng mình mà còn không ngừng vươn lên, tìm kiếm những giá trị làm người cao quý hơn, nhân đạo hơn. Bên cạnh đó, hình ảnh những nho sĩ không chuyên tâm vào con đường công danh mà tìm niềm vui, hạnh phúc trong tình yêu lứa đôi cũng được Nguyễn Dữ và Kim Thời Tập khắc hoạ thành công.

3. Kiểu nhân vật người phụ nữ

Trong văn học trung đại Việt Nam, Hàn Quốc, *Truyện kì mạn lục* của Nguyễn Dữ và *Kim Ngao tân thoại* của Kim Thời Tập là

hai tập truyện chú trọng đến tính cách, cuộc sống riêng và đi sâu vào nội tâm nhân vật. Đặc biệt nhân vật người phụ nữ đã xuất hiện với vẻ đẹp hình thức và vẻ đẹp tâm hồn, tình cảm, nhu cầu và khát vọng, với số phận của mình. Các nữ nhân vật đều thông minh, hiểu biết: thông tuệ thơ từ, ca phú và có thể tức cảnh đề thơ một cách dễ dàng, thủy chung, giàu lòng vị tha, táo bạo mạnh mẽ, chủ động trong tình yêu.. Nhân vật người phụ nữ xuất hiện nhiều trong hai tập truyện: 11/20 truyện trong *Truyện kì mạn lục* và 3/5 truyện trong *Kim Ngao tân thoại*. Trong *Chuyện nghiệp oan của Đào thị*, *Chuyện kì ngộ ở trại Tây*, *Chuyện yêu quái ở Xương Giang*, *Chuyện cây gạo*, Nguyễn Dữ tả tình yêu xác thịt của nam nữ một cách mạnh dạn, “táo bạo” và “phóng túng”. Các nhân vật nữ ở những truyện này là những cô gái tài sắc thật hấp dẫn. Trong *Kim Ngao tân thoại* của Kim Thời Tập có truyện *Vạn Phúc tự hư bồ kí* (Cuộc chơi hư bồ trong chùa Vạn Phúc) cũng xây dựng nhân vật thiếu nữ không phải là người thường mà nàng vốn là hồn ma hóa thân, không có tên gọi cụ thể nhưng có họ là họ Hà. Thiếu nữ đẹp “như tiên nữ giáng trần”. Vẻ đẹp về ngoại hình và những tâm tư của nàng đã làm cho chàng Lương sinh cảm động. Lần đầu tiên gặp Lương sinh nhưng thiếu nữ không rụt rè mà rất thẳng thắn nói rõ suy nghĩ và mong ước của mình: “Nếu chàng thấy chúng mình đẹp đôi thì tại sao lại phải hỏi họ tên. Chàng làm sao mà lúng túng vậy? (Họ nói chuyện với nhau tâm đầu ý hợp), khi đó chùa đã đột nát, các sư tăng ở dồn vào một góc, trước điện thờ chỉ còn trơ lại cái hành lang, cuối hành lang có một cái phòng ghép bằng gỗ rất chật hẹp. Lương sinh dắt nàng vào đó, nàng cũng không từ chối. Họ

cùng nhau hoan lạc như những người bình thường” [7:22-23].

Những truyện viết về tình yêu, tình cảm vợ chồng trong *Truyện kì mạn lục*, *Kim Ngao tân thoại* khi nói tới xa cách, người phụ nữ dù là tiên, là người trần hay là hồn ma cũng đều có chung tâm trạng buồn rầu, nhớ nhung và lưu luyến vô hạn. Những người phụ nữ dù có mạnh mẽ, táo bạo, tài năng đến đâu, dù họ có vượt qua mọi qui tắc của lễ giáo phong kiến đi chăng nữa thì cuối cùng họ vẫn không thể ở bên người yêu trọn đời. Đó là hiện thực bởi con người cá nhân bị chế độ xã hội phong kiến xưa xem nhẹ, ngay đến hạnh phúc riêng của cuộc đời họ cũng không có quyền lựa chọn, quyết định.

Trong tập truyện của mình, Kim Thời Tập và Nguyễn Dữ còn ca ngợi sự thủy chung son sắt của người phụ nữ. Truyện *Vạn Phúc tự hư bồ kí*, *Lí sinh khuy tường truyện* (truyện Lí sinh ngó trộm qua tường) (Kim Thời Tập) và truyện *Chuyện Lệ Nương* (Nguyễn Dữ), các nữ nhân vật rơi vào hoàn cảnh bị giặc bắt nhưng họ đều quyết lấy cái chết để giữ gìn sự trong trắng, trinh tiết. Qua đó, hai nhà văn đã phác họa một cách rõ nét, sinh động và đầy đủ về toàn cảnh xã hội đương thời. Đó là một xã hội luôn diễn ra sự tranh dành, thoán đoạt và xung đột giữa các phe phái, những cuộc chiến tranh phong kiến khiến cho nhân dân khổ cực, lầm than, chiến tranh đã cướp đi hạnh phúc của con người và gây ra nhiều bi kịch trong cuộc sống.

Tình yêu của các nữ nhân vật vượt qua sự phân biệt về thân phận, địa vị. Các nàng dành cho người yêu tình cảm chân thành, sâu nặng. Cả khi sống và khi đã chết, các nàng đều hết mình vì tình yêu, luôn bảo vệ tình yêu. Cái chết đeo đuổi hầu

hết các số phận phụ nữ trong *Truyện kì mạn lục* và *Kim Ngao tân thoại*. Đường như đó là giải pháp phổ biến và cũng là giải pháp cuối cùng của tác giả khi giải quyết vấn đề. Đó là những bế tắc của Nguyễn Dữ và Kim Thời Tập trước vấn đề con người trong xã hội. Nguyễn Dữ và Kim Thời Tập đã dành tất cả tình cảm của mình cho người phụ nữ, hai nhà văn nhìn người phụ nữ ở thời đại mình với con mắt trân trọng và cảm thông, xót thương cho số phận bất hạnh của những người phụ nữ trẻ mà sớm trở thành hồn ma, cảm thông cho các linh hồn không được siêu thoát.

4. Kiểu nhân vật quan lại

Khi tìm hiểu về Nguyễn Dữ, một vấn đề rất được quan tâm là Nguyễn Dữ từng dùi mài kinh sử, ôm ấp lí tưởng hành đạo, đã đi thi và có thể đã xuất sĩ nhưng tại sao Nguyễn Dữ lại bỏ đường công danh để bước vào cuộc sống ẩn dật? Nguyễn Dữ cáo quan về, lấy lí do phụng dưỡng mẹ già cho tròn đạo hiếu. Là một nhà nho thuộc dòng dõi quý tộc, Nguyễn Dữ là người mang nặng ý thức hệ phong kiến. Ông ước muốn một chế độ phong kiến tốt đẹp, lí tưởng nhưng chế độ phong kiến trước mắt ông lại hoàn toàn ngược lại với ý nguyện của ông. Vì vậy, trong tác phẩm, Nguyễn Dữ đã dành một sự quan tâm đến nhân vật quan lại có phẩm chất đạo đức tốt, thể hiện niềm khao khao của các tác giả về một xã hội phong kiến tốt đẹp, trong đó quyền sống của con người được bảo đảm! Vì thế trong *Chuyện tướng Dạ Xoa* của Nguyễn Dữ, Dị Thành khi đã được phong làm tướng Dạ Xoa vẫn giữ được bản tính tốt đẹp của mình. Dị Thành hết lòng vì bạn bè, vì mọi người, không phân biệt sang hèn. *Chuyện gã Trà Đồng giáng sinh*, Dương Tạc làm quan coi

việc hình án, xét rõ ràng mọi oan ức, xử phạt nghiêm minh, là người nhân từ, phúc hậu được nhân dân kính nể và gọi là Đức công được “Thượng Đế khen ngợi, ban cho một người con trai tốt và cho sống lâu thêm hai kỉ nữa” [4:240].

Nguyễn Dữ viết nhiều truyện về nhân vật quan lại nhưng khi so sánh với *Kim Ngao tân thoại* của Kim Thời Tập, chúng tôi nhận thấy chỉ có một truyện *Chuyện Từ Thúc lấy vợ tiên*, nhân vật quan lại mang một số nét tương đồng với nhân vật quan lại trong *Lí sinh khuy tường truyện* của Kim Thời Tập. Hai nhân vật chính trong hai truyện là Lí sinh và Từ Thúc đều làm quan nhưng cả hai lại từ bỏ quan chức và tìm hạnh phúc trong tình yêu đôi lứa. Lí sinh làm quan và không tha thiết quan chức chỉ được tác giả kể đến trong hai câu văn ngắn gọn: “Lí sinh làm quan to, tiếng tăm lừng lẫy cả triều đình.” [7:85] và “Lí sinh cũng không thiết tha gì với quan chức mà ngày ngày chung sống cùng nàng” [7:87].

Nhà văn không đi sâu kể về con đường công danh của Lí sinh mà quan tâm vào đời sống riêng tư – tình yêu, tình cảm vợ chồng của Lí sinh và nàng Thôi. Nguyễn Dữ cũng chỉ dành phần mở đầu của truyện để kể về thân thế của nhân vật Từ Thúc, việc Từ Thúc làm quan và từ quan: “Ta không thể vì số lượng năm đấu gạo đỏ mà buộc mình trong áng lợi danh. (...) bèn cởi trả ấn tín, bỏ quan mà về” [4:304-305], sau đó, tác giả tập trung làm sáng tỏ bi kịch của chàng: không thể trở về bên Giáng Hương, lạc lõng giữa cuộc đời. Như vậy, thời gian làm quan của hai nhân vật Lí sinh và Từ Thúc là một thời gian ngắn, cả hai nhân vật đều không màng đến danh lợi.

5. Kết luận

– Kim Thời Tập (Hàn Quốc) và Nguyễn Dữ (Việt Nam) đều viết truyện dưới sự ảnh hưởng của *Tiền đăng tân thoại* của Cù Hựu (Trung Quốc), điều này đã chứng tỏ “đồng thanh tương ứng, đồng khí tương cầu”. Không chỉ Kim Thời Tập, Nguyễn Dữ tìm đến với Cù Hựu mà giữa hai ông còn có nhiều điểm gặp gỡ, tương đồng về tài năng, phẩm chất, tính cách và cái nhìn về thời thế, thân phận con người... mặc dù giữa hai tác giả là khoảng cách chừng một thế kỉ và ngàn vạn dặm đường, hơn nữa lại không hề có thông tin gì về nhau.

– *Kim Ngao tân thoại* và *Truyện kì mạn lục* thuộc phạm trù văn học hình tượng, tác phẩm thể hiện rõ nghệ thuật xây dựng nhân vật. Đây là bước tiến quan trọng của văn xuôi tự sự trung đại Việt Nam và Hàn Quốc.

– Kim Thời Tập, Nguyễn Dữ đã thổi vào các nhân vật một sức sống lạ kì, mỗi nhân vật là một số phận, một vận mệnh riêng với tư cách là một “con người cá nhân” chịu trách nhiệm trước việc mình làm. Thông qua các kiểu nhân vật: nho sĩ, người phụ nữ, quan lại các tác giả đã khái quát hoá về cuộc sống con người trong xã hội nhiều biến động.

THE SIMILARITIES IN CHARACTER TYPES IN KIM NGAO TAN THOAI (BY KIM THOI TAP) AND TRUYEN KY MAN LUC (BY NGUYEN DU)

Luu Thi Hong Viet

University of Da Lat

ABSTRACT

Nguyen Du – the author of ‘Truyen ky man luc’ and Kim Thoi Tap, the author of ‘Kim Ngao tan thoai’ successfully built character types which are Kings, Officials, Confucian scholars, women, gods and demons. Those types of characters have similarities in appearance beauty, literature talents, activeness in love, courage, etc. These two literature works contain unreal factors through the details of human having a relationship with and living with spirits, fairies. The characters move easily to different dimensions such as earth, heaven, hell, etc.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1]. Susan Bassnett (2006), *Tổng quan văn học so sánh*, Tạp chí Nghiên cứu Văn học, số 10.
- [2]. Phạm Tú Châu (1987), *Về mối quan hệ giữa Tiền đăng tân thoại và Truyện kì mạn lục*, Tạp chí Văn học, số 3.
- [3]. Nguyễn Dữ (1988), *Truyện kì mạn lục*, NXB Văn nghệ.
- [4]. Cù Hựu, *Tiền đăng tân thoại*, Nguyễn Dữ – *Truyện kì mạn lục* (1999), NXB Văn học.
- [5]. Jeon Hye Kyung (2004), *Nghiên cứu so sánh tiểu thuyết truyền kì Hàn Quốc – Trung Quốc – Việt Nam thông qua Kim Ngao tân thoại, Tiền đăng tân thoại, Truyện kì mạn lục*, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.
- [6]. Vũ Tiến Quỳnh (1998), *Phê bình, bình luận văn học*, NXB Văn nghệ TP.HCM.
- [7]. Kim Thời Tập (2004), *Kim Ngao tân thoại* (Toàn Huệ Khanh và Lí Xuân Chung dịch), NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.
- [8]. Nguyễn Bá Thành (1996), *Tương đồng văn hóa Việt Nam – Hàn Quốc*, NXB Văn hóa Thông tin.